

Ivan Jelačin ml.

Moj pogled na prvih deset let

Pred svetovno vojno se je slovensko gospodarstvo gibalo v skromnih mejah. Poedini zastopniki naše trgovine in industrije so se brigali predvsem za svoja podjetja; redki so bili javni delavci v vrstah naših trgovcev in obrtnikov, kaj šče le industrijalcev. Res se je smatralo slovenskega trgovca za predstavnika nacionalne smeri in pospeševatelja narodnega napredka, vendar pa je bilo njegovo udejstvovanje skromno v skromnem obsegu skromnih stanovskih organizacij. Po »septemberskih« dogodkih je bilo od male skupine mladih ljudi organizirano bojkotno gibanje proti nemškim podjetjem, ki je nekaterim našim trgovcem dalo podlago za večji razmah v obratu in gmočno okrepitev, na kar pa je večina slednjih že pozabila. O kakem sodelovanju našega gospodarskega človeka pri važnih odločitvah velike gospodarske politike ni bilo govora. O tem so odločali drugi.

Prišla je svetovna vojna in z njo preobrat lela 1918. Z razvalin preteklosti se je tudi slovenskemu gospodarju odprl pogled v novo bodočnost — v lasni državi. Vsi, ki smo s hrepenenjem v srcu pričakovali tega trenutka, stopili smo z radostjo, ljubeznijo do svojega poklica, voljo do dela in zavihanih rokovov v novo življenje. Izredni so bili tisti časi: vse narobe, vse prepočasi in vse prehitro je šlo. Vstali so politični apostoli, ki so iz težnje po popularnosti oznanjevali socialistične resnice, ki so bile blizu boljševizmu in voda na mlin onih, ki so videli v trgovcu, obrtniku in industrijalcu samo izkoriščevalca konzumenta. Politične stranke vseh barv so goreče tekmoval v demagogiji. Kolikor je še ostalo ugleda našemu solidnemu gospodarju ob sosesčini vojnih izrastkov, verižnikov in navijalcev cen, še ono trohico dobrega imena naj bi bil moral takrat izgubiti po zaslugi kratkovidnih ljudi. Trgovce so zapirali radi neverjetnih malenkosti, šikanirali jih na najrazličnejše načine, lirali jih z obratom iz lokalov na ulico, pritiskali jih na davčnim vijakom, da je bilo res živahno. In pod solncem svobode nam je postajalo tesno pri srcu. V načelstvu raznih političnih strank smo sedeli tudi zastopniki gospodarjev, pa naše usne in pismene predstavitke so bile samo dekoracija dnevnega reda. Povsod gluha ušesa, nerazumevanje, očitki, da smo nestrpni sebičneži, ki poznamo samo svoji žep, blagor konzumenta, ki je dal večino volilnih krogjic, pa nam je bil deveta briga.

V takem ozračju smo se polagoma prebudili. Slutili smo, da bo po vojni demoralizirana ljudska masa udarila po nas, če ne bomo javnosti

glasno povedali, da nam je dovolj takih razmer. In vršil se je impozanten profesni shod ob udeležbi nad tritisoč slovenskih gospodarjev, ki so izjavili, da hočejo biti v svobodni državi svobodni državljani. Sledila je velika zamera pri političnih mogolcih, v naših ljudeh pa se je dvignil stanovski ponos. V naših vrstah je rasel pogum in odpor, obenem pa je po vsej Sloveniji pričelo živahno organizatorno delo. V Irgovskih gremijih, obrtnih zadrugah in njihovih zvezah je vzkliklo novo življenje. Tihi Irgovci, ki se prej pri omizju deselih oseb niso upali izpregovoriti par besed, so nastopili kot govorniki in branitelji Irgovskih interesov. Volja do uveljavljanja Irgovskega stanu je postala močna. Solidarnost in stvarna borbenost se je krepila med nami. Pa je bilo treba tako. Saj smo vsak dan imeli na redu nove težave: carina, valuta, žigosanje bankovcev, maksimiranje cen, pobijanje draginje, davki, trošarine, promet, socialna zakonodaja, vse to nas je trlo. V organizaciji smo se čutili močnejše in nismo se dali prezirati od političnih strank. Ufirali smo si pot med demagogijo in znano slovensko zavislo do stvarnih ciljev. Postajali smo mnogim neprijetni in nadležni. Domnevali so v nas gospodarskih vodnikov napačne ambicije, morda so celo videli v nas konkurentne profesionalnih politikov. Vse to so bile napačne domneve. Saj nismo hoteli drugega kot uvaževanje bilnih zahlev slovenskega gospodarja. Pojavila so se trenja v vedno ostrejši obliki, pričelo je freskati in grmeli, kmalu smo se nahajali sredi najostrejšega boja. Pa kar nas je bilo od političnih strank neodvisnih gospodarjev, smo mirno in veselo sprejeli to borbo. Nismo se dali od nikogar motiti na svojem polu do pozitivnih ciljev v korist našega gospodarstva. Spoznali smo se medtem s hrvatskimi in srbskimi gospodarji, udeleževali se skupnih zborovanj, konferenc in anket, korakali smo dalje. Hoteli smo sodelovati in sodelovali smo. Naš glas so čuli povsod, čeprav često mnogim ni bil prijeten. Videli smo, da se naš hrvatski in srbski tovariš Irgovec tudi bori, spoznali smo njihove stanovske vodnike in te vztrajali smo lažje. Proces dozorevanja pravih slovenskih gospodarjev in še posebej njih vodnikov je bila ta doba. Čim bolj smo spoznavali vedno nove momente v razvoju slovenskega in državnega gospodarstva, tem jasnejše so bile oblike našega delovnega programa za bližnjo bodočnost.

Pravico si priboriš samo v borbi. Zato smo se borili dalje. V političnih krogih je bilo merodajno napačno naziranje, ki se še danes skuša uveljaviti, da naj gospodarstvo služi politiki in ne obratno. Ni čuda, če so taka zgrešena gesla našla sprelnje konjunkturiste, ki so po takih načelih »gospodarili« in slovenskemu narodu zagospodarili na stotine milijonov narodnega premoženja. Poslušni in za svoj žep sprelni vršilci takih gospodarskih nalog pri tem niso odrezali slabo. Duševni vodniki takega započelja pa niso videli resničnega položaja pred seboj. Nedovzelnji so bili za svarilne besede treznih gospodarjev. Rušili so mesto gradili. V takih razmerah je bilo težko obvarovali se infekcije. In res jih je mnogo zablodilo.

Vendar nas tolaži zavest, da je tudi težka bolezen ozdravljiva, če je organizem krepak. Tudi slovensko gospodarstvo bo prebolelo te moralne in materijalne rane. Nismo klonili z duhom in ne bomo. Tem manj, ker vidimo, da je načelo čistih rok in pošleno delo za narod vedno zmagalo in tudi danes zmaguje nad takimi pojavi.

Take borbe so nas često razdvojile v naših stanovskih vrstah. Malen-

koslni oziri, bojazen pred gmočno škodo, neumesna plašljivost radi politične odvisnosti, včasih tudi pomanjkanje lastne pravilne sodbe nas je razdruževalo. Političnim strankam je vse to všeč, saj to slabi naš stanovski odpor proti njihovim pogreškam. Zato naj bi po izkušnjah preteklih let sledilo spoznanje v onih, ki niso razumeli čislih namenov naše borbe. Borba onih, ki smo šli svojo pol, je bila težka in odgovornosti polna. Bila pa je plemenita in prinesla nam je mnogo pozitivnih uspehov. Ne priznavamo nikomur monopola na patriotizem. Naj bo dano vsakomur, ki iskreno ljubi našo državo, da se udeleži v njen prid. Težje je ostati neodvisen od političnih strank kot biti politični pristaš. Vendar pa bodo morale politične stranke spoštovati in uvaževati pošteno delo neodvisnih gospodarjev, ki so v prvi vrsti poklicani, da s svojim svetom in izkušnjami pomagajo graditi v gospodarstvu.

Emancipacija gospodarskih krogov od političnih vplivov bo slovenskemu narodu samo koristila. Lojalnost v medsebojnih odnošajih naj bi poleg osebne tolerance pospeševala stvarno delo vseh, ki so za to državo. Solidarnost gospodarskih krogov naj v drugem desetletju utrdi našo gospodarsko moč in pripomore slovenskemu kapitalu k pravilnejšemu in smotrenejšemu izpolnjevanju svojih nalog, kot smo mogli to zabeležiti v prvih desetletjih lastne državnosti.

Oni, ki so dobre volje in iskrenih misli, bodo tudi v drugem desetletju delali v prosep našega gospodarstva.

.....

Dr. Anton Slodnjak

Nettunske konvencije v luči jugoslovanskega narodnega gospodarstva

Zgodovina evropskih držav nam razodeva, da oblikujejo usodo narodov, živečih na golovih zemljepisnih prostorih, poleg narodnih, gospodarskih in socialnih potreb, tudi neke sile, ki izvirajo iz strukture zemeljskih prostorov, na katerih prebivajo. Državlanske vojne so bile pogosto borbe med posameznimi deželami v svrhu politične in gospodarske nadvlade pokrajine, ki je bila geopolitično najugodnejše ležeča.

In četudi smo navajeni motriti našo notranjepolitično borbo kot posledico zgodovinskih in narodnostnih razlik, ki označujejo kulturni obraz posameznih jugoslovanskih pokrajin, ali pa odrekači Hrvatom državnopolitično miselnost, se mi vendar dozdeva, da je naš politični problem tudi geopolitičnega značaja.

Nedvomno je, da se državno neizžiti deli slovenskega in hrvaškega naroda opirajo v kritiki našega sedanjega državnega ustroja na izkušnje o državi, ki so si jih pridobili v avstro-ogrski monarhiji. Pri Hrvatih pa je še posebej treba računati z oživljenim spominom na dobo hrvaške narodne samostojnosti.

Zato je nujno, da Slovenci in Hrvati pojmujejo jugoslovansko državo kot iz prejšnjih avstrijskih jugoslovanskih dežel izhajajočo evropeizacijo oziroma debalkanizacijo srbijanskih pokrajin.

Srbija pa kaže v svojih državnih tendencah še vedno ideologijo predkosovskih srbskih državnih tvorb.

Primerjaj nedavno izjavo demokratskega ministra Grola o moravskovardarski hrbilenici sedanje Jugoslavije.

Tu je prepad, ki deli naše državno življenje in ki nam ga razodeva, če se ne motim, že bežen pogled na zemljevid našega državnega ozemlja.

Iz njega izvira nezanimanje prečanskega državljana, kakor tudi povprečnega prečanskega politika za macedonsko vprašanje, za jugoslovansko svobodno cono v solunskem pristanišču, za albanski problem, kakor manjka na drugi strani Srbijancem in njihovim političnim zaslopnikom razumevanje za problem slovenskega in hrvaškega Primorja. Tu je ključ za srbijansko oficialno rezerviranost proti vprašanju federacije z Bolgarijo, kakor je edino iz tega razumljiva srbska odnosno srbijanska politika do Slovenije, ki ji Beograd za sodelovanje največje slovenske stranke v vladi dovoljuje quasi avtonomen položaj v državi.

Séveda je treba k vsemu še prišteti iz geopolitičnega položaja izvirajoče gospodarske, kulturne in narodne momente, ki še poglobljajo to temeljno razpoko v jugoslovanskem državnem življenju kot n. pr. dejstvo, da tvorijo, izvzemši Slovenijo, prečanski kraji naše države isli poljedelski in še gospodarsko nerazvili teritorij, kakor starosrbski in je zato globlja in dopolnjevalna zveza med njimi otežkočena. Tudi etični, kulturni in svelovni nazor Slovencev in Hrvatov je neprimerno bolj evropsko orijentiran kakor pa srbski, kar povzroča, da je kljub jezikovni istovetnosti Hrvatov in Srbov med njimi neka usodna, dejal bi instinktivna razlika.

Zato bi bila centralistično urejena Jugoslavija mogoča le pod izrazito hegemonijo bodisi Srbijancev, bodisi Prečanov. Ker pa nas desettletna izkušnja uči, da je eno in drugo nemogoče, je zločin zavirati razvoj naše države v federativno vladavino. Zašto tudi prečanska politična razcepljenost škodi prečanskim krajem v splošnem, ker ovira razvoj naše države v federacijo in daje prostor in čas obojestranskim gobezdanjem o amputaciji. Legijon današnjih jugoslovanskih političnih in gospodarskih problemov dokazuje resničnost naših misli.

V zadnjem času pa so bile Neftunske konvencije najusodnejše razpolje med jugoslovanskim Balkanom in Prekom. Ne glede na uradni zagovor Neftunskih konvencij, ki povdarja, da so te konvencije logičen zaključek vseh naših prejšnjih pogajanj z Italijo in da so zaključene na podlagi reciprocitete, kar že iz tega razloga ne more biti res, ker po teh konvencijah za naš narod v Italiji ne veljajo te ugodnosti, ki jih imajo Italijani v Dalmaciji, ker se je vzela kot reciprociteta Reka in Dalmacija, moramo presojati te konvencije glede gospodarskega pomena za slovenske in hrvaške pokrajine in za vso državo.

Slovenci in Hrvati ne gledajo na italijansko ekspanzijo na vzhodno jadransko obrežje le z narodnosnega vidika kot na ozemlje, kjer prebivajo njih rojaki, temveč tudi z vidika državljanov prejšnje avstro-ogrske monarhije, ki se videli v Adriji — okno v svet. In če za časa Avstrije niso mogli igrati Hrvatje in Slovenci na Adriji uloge, ki jim je po geopolitičnem in narodnosnem principu pripadala, ker jim je to zabranjevalo materialno ubožstvo, kralkovidnost avstrijske uradne germanizacije in pa ogrske madžarizacije, je bilo to ravno glavni vzrok in glavno vabilo.

zapustili staro državo in vstopili v novo državno zvezo z balkansko kontinentalno Srbijo, ki je tudi mrzlično iskala svobodne poli na morje. Kakor je prejšnja avstrijska vlada podcenjevala narodnostno gibanje Slovencev in Hrvatov, ker je videla v njem le neko akademsko navduševanje za narodni jezik in zgodovino, bila pa je v njem skrita žgoča želja po aktivnem gospodarskem in socialnem udeleževanju slovenskega in hrvaškega naroda, tako mora bili sedanja jugoslovanska vlada bistroumnejša in videti v hrvaškem gibanju pred vsem izraz gospodarskih in socialnih teženj. Ni slučaj, da so se ravno možje iz hrvaškega Primorja najbolj borili med svetovno vojno, združeni v Jugoslovanskem odboru, za zedinjenje s Srbijo, kakor tudi ni slučaj, da so se hrvaški in slovenski ljudje najbolj hlabro borili na Soči.

Tragično je bilo le to, da je geopolitični položaj diktiral predvojni Srbiji iskali poli na morje v naravni podaljšavi moravske doline, v vardarski zarezi v Egejskem morju, ali pa v najkrajši prečni preseki albanskega mejnega gorovja na Drač ali kako drugo albansko pristanišče. Dalmatinska pristanišča so ji bila razen Kotora že od rok in pa v nevarni interesni sferi sosedne velike zavezniške države. Zato je bilo v resnici gigantsko delo Trumbića in tovarišev, da so do pričetka mirovnih pogajanj vsaj deloma premostili te geopolitične zapreke in ustvarili enotno fronto za pogajanja z Italijo. S stališča srbske državne koncepcije je borba z Italijo, v kolikor ne bi ta premočno težila na Albanijo, nepotrebna, s stališča prečanskih pokrajin *conditio sine qua non*. Zato je po mojem mnenju italijanska mirna »okupacija« Albanije bila taktična napaka italijanske diplomacije, ker je nujno ustvarila pogoje enotne fronte vseh južnoslovanskih pokrajin proti Italiji, kajti kakor je bila Avstrija oni faktor, ki je s svojo negativno politiko do južnoslovanskih narodov ustvarila prve pogoje za osnovanje jugoslovanske države, tako postaja Italija oni faktor, ki to tvorbo utrjuje. Zato bi se moralo težišče jugoslovanske državne politike še bolj pomakniti proti severu in zahodu, kajti kolikor v Macedoniji napram Bolgarom v svrhu omogočitve balkanske federacije popustimo, toliko nam bo na zahodu proti Italiji pridobljenega. Oglejmo si po teh uvodnih besedah, ki so bile nujno potrebne za razumevanje celotnega političnega kompleksa, ki je nastal pri nas o priliki glasovanja za Neftunske konvencije, te konvencije same.

Nastale so v logičnem nizu naših pogajanj s kraljevino Italijo od Rapalla preko takozvanega rimskega sporazuma iz leta 1924. o politični pripadnosti Reke. Njihov veliki pomen za nas in za Italijo leži v dejstvu, da je z njimi Italija hotela gospodarsko zavarovati svoje teritorialne osvojitve v Hrvaškem Primorju in v Dalmaciji. Kakor pa vsako pogajanje slabšega z močnejšim nosi v sebi klice prikritega ali pa celo odkritega izrabljanja prvega, tako je tudi v tem slučaju umela močnejša stran ne samo zavarovali svoje interese, kar bi bilo itak že samo po sebi nevarno za nas, temveč tudi agresivno izpremenili prvotni program pogajanj nam v škodo. Da reši ekonomsko Reko in Zadar, je začela Italija l. 1924. pogajanja z našo državo, ki so bila zaključena po dvakratni prekinitvi s podpisom 31 konvencij 20. julija 1925. v Neftunu. Minister zunanjih zadev Ninčić je delegiral kot zastopnike svojega ministrstva uradnika zunanjega ministrstva dr. Ribača, zagrebškega univerzitetnega profesorja dr. Šilovića in odvetnika dr. Figalnerja, ministrstvo trgovine je zastopal četrti delegat Sava Kukić.

Maja 1925. so naši delegati spoznali, da hoče Italija izsiliti od njih predajo življenskih interesov države, zato so se obrnili k ministru Ninčiču po nove instrukcije. Ta jim je dal instrukcije, ki so naravnost zadovoljevale italijanske zahteve. Nalo sta delegata dr. Figatner in Kukić naslovila na ministra promemorij. V njem profesirala proti temu, da Italijani zahtevajo rešitev stvari, ki so že v rimskem sporazumu definitivno rešene in pa da vnašajo zahteve, ki sploh niso na programu teh pogajanj. Glavna pogajanja so se vrtela okoli problema bazena Thaon de Revel, kjer so nam Italijani ponudili navidezne koncesije v tem, da po poglavju VII. sporazuma o vprašanju prometa na reški postaji in v bazenu Thaon de Revel naša država more v lasni režiji ali pa preko privalnikov v bazenu Thaon de Revel opravljati Irgovske posle javnih skladišč. Zato pa so zahtevali od nas, naj dovolimo osnovanje banke, ki bi z našim kapitalnim sodelovanjem ali pa tudi brez njega financirala našo izvozno in uvozno Irgovino preko Reke. Temu zavodu bi dala Italija vse mogoče davčne ugodnosti in te ugodnosti bi naj uživali tudi pri nas.

Ta predlog je naša delegacija odbila.

Nalo so zahtevali Italijani posebne olajšave za svoje blago, ki bi prihajalo iz ali preko našega ozemlja v javna skladišča na Reko in obratno.

Tudi to so naši delegati odbili. Zdelo se je, da bo naši delegaciji vendar uspelo ubraniti naše interese pri pogajanjih o bazenu Thaon de Revel, če se ne bi posrečilo italijanskim delegatom izvojevati zaključnega protokola k poglavjem sporazuma o Thaon de Revelu, s katerim so s pristankom našega zunanjega ministra izsilili generalno pooblastitev naše vlade, da brez vpliva zakonodajnih faktorjev usvarja zakone, ki bi bili po godi prometu reškega pristanišča. V tem zaključnem protokolu je Italiji pridržana pravica, da zahteva revizijo te pogodbe v slučaju, da znižamo železniško tarifo za izvoz in uvoz preko pristanišča na Sušaku.

Kukićev in dr. Figatnerjev promemorij ugotavlja z ozirom na to klavzulo, da odpira zopet reški problem, ki je bil z rimskim sporazumom rešen, in da grozi naši državi, da postane vsled te klavzule ekonomski privesek reškega pristanišča.

Mi se s to klavzulo nekako odpovedujemo svobodni luki na Sušaku za ceno javnih skladišč v bazenu Thaon de Revel, ki pa bi ostal italijanska last, pod italijansko jurisdikcijo in upravljan od italijanskih delavcev.

Ko ta promemorij ni bil sprejet, sta odslopila naša delegata Sava Kukić in dr. Figatner, konvencije sta zaključila dr. Ribač, ki je po lastni izjavi ostal samo zato v delegaciji, da reši, kar se rešiti dá, in pa dr. Šilović.

Ostala poglavja sporazuma glede bazena Thaon de Revel niso daleč tako nevarna našim gospodarskim interesom, kakor je ta zaključna klavzula, in obsegajo odredbe: 1. o prometnem poslovanju na skupni reški postaji, 2. o poslovanju z železniškimi vozovi, 3. o tarifah, 4. o komercialnem poslovanju, 5. glede poslovanja v bazenu Thaon de Revel in v Mrtvem kanalu, 7. glede regulacije vprašanj poprave bazena Thaon de Revel, 7. o javnih skladiščih, 8. o splošnem.

(Konec prihodnjic)

Dr. L. L. Böhm

Trgovsko-politični problemi na svetskogospodarski konferenci v Ženevi

(Konec)

Svetskogospodarska konferenca, ki se je vršila v maju leta 1927 v Ženevi, je posvelila svojo pažnjo splošni gospodarski situaciji na vsem svetu. Raziskovala je vzroke svetskogospodarske krize in sredstva za njeno lečenje. Kriza svetskega gospodarstva je dedščina svetovne vojne. Njeni akutni simptomi so se v zadnjem času sicer nekoliko ublažili, v obče pa seveda še obstojajo.

Svetovna vojna je uničila ali vsaj poslabšala, na vsak način pa predrugačila, poprejšnje gospodarske slike in vezi; svetovna vojna je pokazala pot k pojačanemu autarkičnemu stremljenju v okviru strogo nacionalističnih držav, pa tudi v neutralnih evropskih in prekmorskih državah ter končno v vseh angleških dominijonih. Poleg tega so nastopile še valutarne neurejenosti. S prepovedmi glede izvoza in uvoza denarja se je skušalo tem težkečam priti v okom.

Svetovna vojna je imela za posledico razbitje treh velikih evropskih držav in poslanek mnogih novih. Slevilo carinskih področij se je zvišalo. Ta okoliščina je posebne važnosti, ker so se poprejšnje, že itak precej velike, državne odnosno carinske meje povečale še za 11.000 km. V Zedinjenih državah, ki so po arealu približno tako velike kakor vsa Evropa z Rusijo vred, pa obstoji samo eno veliko carinsko področje, eno enoaino razpečavališče dobrin. Na to dejstvo tudi Američani vedno pokazujejo in svečujejo Evropi, naj stori isto, to se pravi, da naj stvori eno veliko gospodarsko-carinsko področje.

Po ugotovitvi vseh karakterističnih simptomov svetovne krize je svetskogospodarska konferenca pritegnila vse panoge gospodarskega življenja pred svoj kritični forum (agrarstvo, industrijo, promet, trgovino, carinske zadeve, denarsivo itd.).

Namen svetskogospodarske konference je bil, dokazati z znanstvenimi pripomočki in pa z metodami prakse, da vodi obupna konkurenca narodov samo do še večjih gospodarskih in političnih pretresljajev in da je samo ena pot rešitve, namreč spoznanje gospodarske solidarnosti. Predpogoji pa so natančno in vsestransko raziskovanje gospodarske situacije, odkritje vzrokov te obupne situacije in pa nasveti za izboljšanje. Niti en vidik ni bil izpuščen, ki ima zvezo s svetskim gospodarstvom, posebno pa s svetsko trgovino, ki je največ trpela, tako, da se je analiza problema nazadovanja svetske trgovine končno konkretizirala v sledeče točke:

Ovire svetske trgovine po vojni, zaostalost Evrope v gospodarstvu in kapitalni moči, pasivnost trgovskih bilanc, udeležba poedinih držav pri svetški trgovini, internacionalno gibanje za odpravo trgovskih ovir (ta točka je bila posebno važna), presojanje novih struj v gospodarski politiki, revizija trgovskih pogojev, ureditev valut in odprava prevelikih

diferenc v cenah, končno vprašanje internacionalne fluktuacije kapitala v zvezi z eksportom dobrin. Kakor je razvidno, je bil program zelo obširen in izčrpen. Ker je naša država tudi udeležena na svetskem trgu z uvozom in izvozom, so posvetovanja in ukrepi svetkogospodarske konference v Ženevi tudi za nas največjega pomena. Nemogoče je v ozkem okviru tega članka podati vsaj nekoliko izčrpen pregled posvetovanj, ugotovitev, zaključkov in nasvetov. Omejili se moramo samo na navedbo najvažnejših stvari, ličočih se svetske trgovine in njene porazne depresije.

Glede trgovine se je ugotovilo, da je tej panogi gospodarskega življenja bil zadan najhujši udarec. Globoko segajoča sprememba v strukturi svetskega gospodarstva se ni nikjer tako usodepolno pokazala, kakor ravno pri svetski trgovini. Zato se je konferenca ravno s problemi svetske trgovine najtemeljitejše bavila.

Rapidno naraščanje prebivalstva na zemlji, istolako pa tudi kvantitativno in kvalitativno naraščanje človeških potreb, nemožnost to prebivalstvo autarkičnim pašom preživljati, oziroma povečane potrebe z domačo produkcijo krili — vse to so bili vzroki, da je svetska izmenjava dobrin, ali z drugimi besedami svetska trgovina, to je celokupnost vsega blagovnega prometa, ki gre preko mej posameznih držav, nečuvno visoko porasla, posebno kjer je postajal rezultat človeške tvornosti neprenehoma ugodnejši zaradi poboljšanih mehaničnih produkcijskih metod in pa iznajdb, ki prihranjujejo delo. Svetska trgovina se je silovito dvigala pred letom 1914 in je operirala z ogromnimi številkami v vrednosti na svetskem trgu izmenjanih dobrin. Ali svetovna vojna je ta razvoj kruto prekinila. Po kratki nezdravi povojni konjunkturi je sledilo strašno razrušenje svetskega gospodarstva, ki je zadalo skoraj vsem državam najhujše udarce. Šele polagoma je začelo neko gibanje na boljše. Vendar pa še vlada obča huda depresija.

Na kratko ni mogoče podati nili približne slike delovanja gospodarske konference, ki se je pečala z rešitvijo teh težkih problemov. Konferenca je izdala o svojih pripravah celo vrsto spomenic. Nas zanima predvsem »Mémorandum« o trgovinskih bilancah, potem o produkciji in trgovini; poročilo (»Rapport«) o odstranitvi internacionalnih trgovinskih ovir; razprava (»Traité«) o tarifarnih pogodbah in pogodbenih metodah; spisi o stabilizaciji carinskih tarifov in o možnosti poenostavljenja carinske nomenklature; dalje »Mémorandum« o diferenciaciji v carinsko-tarifarni shemi; spomenica v dumping-u, o izvoznih carinah, o omejitvah in prepovedih, o izvoznih certifikatih itd.

Vsi ti spisi so izšli v francoskem jeziku in sicer v Ženevi, deloma že leta 1926, tedaj eno leto pred zborovanjem svetkogospodarske konference, ter so tvorili podlago za razprave oziroma so po končani konferenci izšli kot rezultat posvetovanj in zaključkov.¹

¹ Literatura o svetkogospodarski konferenci v Ženevi je zelo obširna, kar priča o velikem zanimanju za to konferenco. Ta literatura obstoji iz posameznih večjih del in iz nebroj člankov po različnih časopisih v vseh svetskih jezikih. Tozadevnih publikacij je okoli 100. Kot posebno pregledna in izčrpna knjiga, kjer je ves material zbran, bodi navedeno delo: »Die Weltwirtschaftskonferenz«. Probleme und Ergebnisse. Von Elemer Hantos. Leipzig 1928. Dober pregled podaja tudi: »Nauticus«, Jahrbuch für Seeinteressen und Weltwirtschaft. Berlin 1928. (Članek: Die Handelspolitischen Probleme der Genfer Weltwirtschaftskonferenz von Dr. Imhoff.)

Svetskogospodarska konferenca je temeljito razpravljala pred vsem o splošni svetskogospodarski situaciji, prav posebno pa o sveški trgovini in o vzrokih depresije na tem področju. Pri razpravah se je pokazalo splošno naziranje o preorientaciji trgovske politike in pa o potrebi odstranitve ali vsaj omejitve prometnih, finančnih, carinskih, izvoznih in uvoznih ovir. Skralka začul se je splošen klic po uvedbi svobodnejše trgovine in pa po odstranitvi vsega, kar se zoperstavlja tej novi svobodnotrговinski orientaciji.

Razumljivo je, da postulat internacionalne svobodne trgovine, katero je bil že stari liberalizem klasične narodne ekonomije proglasil za svoje geslo, tudi v novi modificirani in modernizirani formi na konferenci ni nalezal na vsesranksko odobravanje, posebno od strani onih držav ne, ki so med vojno ali celo po vojni inaugurirale nove industrije, za kojih eksistenco pa niso bili podani vedno in povsod pravi pogoji. Mislimo pri tem pred vsem na angleške dominijone in na kronsko kolonijo Indijo, dalje na japonsko državo, na Zedinjene države in na takozvane »ABC-države« v južni Ameriki. Največji odpor se pa kaže lozadevno pri novih nacionalnih državah v Evropi.

Razun že omenjenih velevažnih problemov, ličočih se sveške trgovine, oziroma upostavitve te panoge gospodarstva v prejšnje stanje, so prišla v pretres na konferenci še sledeča velevažna vprašanja: zaščitna carina, vprašanje enakopravnosti državnih in privatnih podjetij, splošno priznanje zakonitih določb ali odredb v pogledu internacionalne trgovine. Kot posebno važna ločka se je naglaševalo gospodarsko in davčno postopanje z državljani onih držav, katerim je bila dovoljena naselitev v kaki tuji državi.

Kot svoje drugo glavno področje glede zboljšanja sveško-trgovskih razmer je smatrala konferenca zavzetje stališča glede carin, zahtevajoč znižanje carinskih tarifov (v ozki zvezi z vprašanjem svobodne trgovine), poenostavljenje tarifne nomenklature ter stabilite lo carinskih tarifov; poenostavljenje carinskih formalitet in končno zahtevo po natančni trgovski statistiki. Kakor je bilo že v prvem članku omenjeno, predvojna statistika ni bila — ob sebi umevno — absolutno več porabna, ker so se bile glede sveške izmenjave dobrin izvršile velikanske spremembe. Stare države so propadle, nove so nastale. V starih, še preostalih državah je bilo gospodarsko življenje primorano kreniti po drugih potih kot do sedaj. Nove evropske države, prekmorske države; kolonije in dominijoni so pričeli s svojo posebno industrijalno produkcijo, odvezemajoč starim državam trge in odjemalce. Pola sveške trgovine, posebno pomorske, so se popolnoma ali vsaj deloma spremenila ali preložila. Umevno je, da so se morale napraviti nove statistike, ki so vpoštevale nove razmere. Nadalje se je konferenca zelo obširno in temeljito bavila z vprašanji trgovske politike in pa trgovskih pogodb, kar je seveda zopet v najožji zvezi z vprašanjem svobodne trgovine, odnosno zaščitne trgovine. Tudi pri obravnavanju tega vprašanja se je ponovno pretresavalo cel kompleks carinskih tarifov. Sledile so razprave o splošnih smernicah trgovske politike, o fiskalni obremenitvi uvoženih dobrin, o izvoznih carinah in končno veliko in odločujoče vprašanje o trgovskih pogodbah. (Tu se je posebno naglašala potreba internacionalnega razsodišča.) Konferenca je lozadevno priporo-

čala povrnitev k poprejšnjemu sistemu dolgoročnih trgovskih pogodb, ki jamčijo enakomerno postopanje. V zvezi s tem je konferenca priporočala, naj merodajni faktorji (predvsem Zveza narodov) izvrše vse predpriprave, potrebne za osnutek enakomernega tarifarnega sistema evropskih držav. Konferenca je tudi ugotovila, da je treba postaviti jasna in priprosta načela glede interpretacije klavzule največje ugodnosti.

Ko so bili zaključki svetskogospodarske konference predloženi Zvezi narodov, je ta korporacija izrekla konferenci svoje priznanje, ob enem pa še izrazila željo, da naj bi vse dežele uravnale svojo gospodarsko politiko po načelih, postavljenih na gospodarski konferenci. Zveza narodov je posebno naglaševala potrebo zaključenja kolektivnih pogodb na internacionalnih konferencah, da se stopnjema med trgovskimi nacijami sveta, posebno pa Evrope, razvijajo skupna načela politike, ki so za vse dobra. S takimi kolektivnimi pogodbami se odstrani nesigurnost samo enostranskih pogodb.

Kot zadnja točka v trgovinskih zadevah je prišlo na red vprašanje, kako se zamore — navzlic splošni svobodno-trgovsko orientirani tendenci — vendarle ščititi nacionalno trgovino in nacionalno brodarstvo. To se godi potem direktnih in indirektnih subsidij (podpor), ki so se že pred vojno izplačevale, po vojni pa še bolj. Konferenca si ni prikrivala dejstva, da take subsidije sicer dvignejo domačo trgovino in industrijo, vendar pa je tudi odkrila tajne nevarnosti, ki izvirajo iz prevelikih in vsestranskih subsidij. Čim več držav se krčevilo drži visokih subsidij, tem bolj je ogrožena nemotena izmenjava dobrin. Konferenca priporoča vladam, da lozadevno ne gredo predaleč.

Tudi glede vporabe dumpinga je bila konferenca mnenja, da povzroča nesigurnosti. Radi tega se mora dumping reducirati na minimum. Z odpravo previsokih carin odpade tudi lahko dumping, vsaj predpogoj za to je dan. Sploh pa priporoča konferenca zmernost v odpravi in v pobijanju dumpinga.

Končno opozarja konferenca vsa transportna podjetja na to, da so ona samo organi svetske trgovine in da se imajo ravnati po postulatih internacionalne trgovine. Od svoje strani pa morajo pobijati vse poskuse in odredbe svojih lastnih vlad, potem šikan otežkočiti nemoteno izmenjavo dobrin.

Jedro svetsko gospodarske konference tvorijo tedaj zaključki o bodoči trgovski politiki. Člani konference so imeli soglasno željo, konferenca naj pomeni takorekoč začetek novega časa, kjer bode internacionalna trgovina vse, kar jo neprimerno in nedosojno ovira, premagala in se bo zopet začela dvigati. To bi bil znak gospodarskega ozdravljenja sveta in predpogoj za napredek civilizacije. Zato se vodilni stavki konference obračajo proti sistemu zatvarjanja in autarkije povojnega časa in pokazujejo na nujnost kolektivnega delovanja narodov. Neprenehoma se dokazuje, da prestroga nacionalistična politika svoj cilj zgreši in da je škodljiva ne samo za lastni narod, temveč tudi za celokupnost vseh drugih dežel. Program konference obsoja tedaj preozkorsčno nacionalistično gospodarsko politiko, orisuje natančno skupne interese narodov in pokazuje energično na potrebo svobodnejše ureditve

internacionalne trgovine. (Principielno naj bi veljalo to za ves svet, fakično pa je le vendar vse bolj na Evropo naperjeno, s ciljem odstranitve gospodarske desorganizacije našega kontinenta.)

Ali bodo resolucijam in načelom, izrečenim na konferenci, sledila tudi dejstva? Ali bodo to ostali le neplodoviti ideali? Zveza narodov, ki se je identificirala z ukrepi konference in ki naj bi predstavljala nekak eksekutivni organ tega gospodarskega združenja, ni nobena »naddržava«, ki bi razpolagala s kakimi prisilnimi sredstvi. Ukrepi konference niso tedaj nič drugega, kakor neobvezna priporočila in nasveti. Odvisi pa od vlad posameznih držav, v koliko se hočejo po tem ravnati. Uspeh ni tako majhen, kakor se je škodoželjno pričakovalo. Skoraj vse države sveta so izrekle svoje soglašanje z ukrepi in zaključki svetskogospodarske konference, pred vsem Nemčija, kar je seveda popolnoma umevno. Nekateri države so pač delale neke rezervacije ali pridržke, druge so brezpogojno vse sprejele, ob enem pa zvišale carine in postrile protekcijo, ne zavedajoč se v svoji ozkosrčnosti ali pa pod vplivom domačih egoističnih slruj, da samo povratek k pravi svobodi internacionalne trgovine tvori temelj za izboljšanje svetske dobroti.

Dr. J. Bohinjec

Pet let socialnega zavarovanja v državi

Osrednji urad za zavarovanje delavcev v Zagrebu je izdal spominsko publikacijo ob priliki petletnice izvajanja zakona o zavarovanju delavcev. — Knjiga nosi naziv: Osrednji urad za zavarovanje delavcev v Zagrebu. Nanaša se na uspehe praktičnega izvajanja socialnega zavarovanja od l. 1922 do incl. l. 1926.

Knjiga je bila izdana ravno ob desetletnici obstoja države. Mislim, da je to eno največjaštnih del, s katerim moremo praznovati desetletnico državne samostojnosti. Prav je tako: svobode ne smemo slaviti s slavnostmi in z lepimi besedami, ker le se razprše v zrak, svobodo moramo slaviti s tem, da narodu pokažemo, kaj nam je svoboda dobrega in koristnega prinesla. Svoboda, ki tega ne prinaša, ni prava svoboda, ona nima za narod praktičnega pomena.

Socialno zavarovanje je eno najvažnejših socialno-političnih problemov. Socialno zavarovanje je najakualnejši problem vsake države. Ono ima za objekt blažitev najtežjih življenskih kriz, najdragocenejšo dobrino vsakega človeka: zdravje in življenje. Kadar je zdravje in življenje človekovo ogroženo, priskoči na pomoč socialno zavarovanje. Radi svojega globokega pomena in važnosti je socialno zavarovanje močan regulator celotnega državnega socialnega in gospodarskega življenja in močan instrument svetovnega miru.

Dejstvo 10-letnice samostojnosti države nas nujno sili k vprašanju: Kaj smo pridobili in si ustvarili na polju socialnega zavarovanja? Kako smo tekom let svobodnega državnega življenja pokazali, kako gledamo na probleme socialne politike, na usodo delovnega človeka, ki je

hrbtenica vsega državnega napredka? S katerimi čini smo afirmirali svojo kulturnost in socialnost? Ni tajnost dejstvo, da državo vlada reakcionarni duh in da smo zlasli na polju socialne politike prav zelo daleč od drugih kulturnih držav. V tej temi se sveti ena zvezda: organizacija in praktična koristnost socialnega zavarovanja. S tem činom dokazujemo vrednost in korist svobodne države. V socialnem zavarovanju smo usvarili mnogo, relativno več kakor drugod. Socialno zavarovanje je danes bezdvomno edina panoga javne uprave, ki mora zadovoljevali, zlasti pa mora brezpogojno zadovoljevali, ako primerjamo neurejenost v drugih disciplinah javne uprave.

Omenjena knjiga je slika in zrcalo tega dela. Delo je monument, ako ga gledamo iz perspektive naših posebnosti v notranjepolitičnem, gospodarskem in administrativnem življenju. Trdim: v Sloveniji smo v panogah zavarovanja, ki se praktično izvajajo (bolniška in nezgodna panoga) dohтели Nemčijo, ki še do danes velja kot vzor-država na polju delavskega zavarovanja. Celo za korak smo naprej: Z manjšimi obremenitvami narodnega gospodarstva nudi naše bolniško in nezgodno zavarovanje več. V kratki dobi 5 let smo dali zavarovancem v bolniškem in nezgodnem zavarovanju prav vse ono, kar so celo v veliki in dobro organizirani Nemčiji podčrtavali kot epohalen napredek: organizirano je specialistično zdravljenje, člani so deležni sanatorijskega lečenja, nudi se jim najmodernejše fizikalno zdravljenje, zavarovanje ima na razpolago najmodernejše diagnostične in terapeutične pripomočke, v nezgodnem zavarovanju smo skoro edina država, ki nudi 100% rento (običajno le $\frac{2}{3}$ rento!) in je zavarovan najširši družinski krog. Podoben je napredek tudi v ostalih pokrajinah, predvsem v onih, ki so zavarovanje že izvajale pred vojno. Poznavalci predvojnega zavarovanja morejo na povojnem napredku zavarovanja izmeriti vso veličino tega dela. Kakšen napredek organizacije gospodarstva, pravnega življenja in socialnega razumevanja družbe, ako se slovensko narodno-gospodarstvo z Din 1-90 na zavarovanja in dan odkupi za vsako daljšo pravno obveznost in odgovornost napram svojemu delavcu, kadar mu je vsled dela ogroženo ali uničeno zdravje in življenje!

Imenovana knjiga je tako vredna čitanja in študija kakor so egiptovske piramide ali kakršne koli druge zanimivosti vredne gledanja in študija. Knjiga ni suhoparna. Ona je resna in do skrajnosti zanimiva učna knjiga za politika, narodnega gospodarja, sociologa, žurnalista, stalničarja, kratko za vsakega, ki hoče poznati socialno, gospodarsko in zdravstveno strukturo svoje pokrajine. Ona je zanimiva in poučna za vsakega, kdor hoče zavarovanje pogledati z drugega, kakor pa iz zgolj negativnega in pasivnega vidika. Socialno zavarovanje je znanost. V knjigi mrgoli stvari, ki to trditve dokazujejo. Brez ločnega in temeljitega poznanja te knjige ne sme nihče o zavarovanju govoriti, ako hoče, da bodo njegove besede imele značaj resnosti in poznanja stvari. Le na faktih te knjige morajo in smejo sloneti vsi predlogi reorganizacije in novelizacije zavarovanja. Zato morajo knjigo študirati politiki, odgovorni voditelji delavstva in gospodarstva. V knjigi najdemo razodelo skrivnost, kako je bolniško zavarovanje moglo in smelo v tako kratkem času usvariti lastna poslopja, v katerih so nameščene najmodernejše zdravstvene naprave, pojasni se nam skrivnost, kako je zavarovanje moglo v kratkih petih letih postaviti veliko število tuberkuloznih sana-

torijev, kar pred vojno pod veliko stabilnejšimi prilikami v dobi 30 let ni bilo mogoče. Važni so upravni stroški, sploh neproduktivni izdatki. Študij knjige nam nedvomno dokaže, da morejo biti ti izdatki le pri velikih organizacijskih edinicah nizki. Mali okrožni uradi imajo znatno večje upravne stroške kakor večji. To veliko socialno delo se ni ustvarilo samo. Ustvarilo ga je uradništvu, katero je omalovaževano. Poznanje knjige bo ustvarilo o uradništvu in samoupravnih organih drugo vero in hvaležnost za trud, ki je v to delo vložen.

V podrobnosti se ne morem spuščati; to bi zayedlo predač. Omejenam najvažnejša poglavja. Zanimivi in za poznanje strukture, namena in pomena zavarovanja zelo poučni so teoretični članki od višjih uradnikov in zdravnikov. Članki vsebujejo resna strokovna mišljenja in ugotovitve. Posebno pozornost hočem obrniti na statistični in računski del knjige. Tu je razvidno celotno finančno gospodarstvo in ono, kar je zavarovanje članom nudilo v denarju in naravi. Statistika, sestavljena po najrazličnejših vidikih, pojasnjuje marsikakšen pojav, ki se zdi sicer nerazumljiv. Primerjave statističnih podatkov raznih okrožnih uradov in posebnih ustanov (Merkur) morajo izzvali nove misli in nazore in spremenili v mišljenjih interesentov marsikaj.

Socialno zavarovanje leži kot odprta knjiga pred javnostjo. Vsakdo naj pride in čita s srcem in razumom. Tudi oni, ki o zavarovanju ne misli dobro, bo svoja dejanja in nehanja spremenil v smer pravega pojmovanja in ocenjevanja našega delavskega zavarovanja. Delavstvo bo moralo v knjigi videti dragocenost, kalera ne sme biti izgubljena.

Jan Zbiral

Iz zgodovine ljubljanskega trgovstva

(Nadaljevanje)

Marija Terezija je sploh podpirala domače trgovstvo in obrt ter izkušala dvigniti šolstvo tako, da bi imelo široko ljudstvo resnično praktično korist od svojih šol. Zlasti trgovino s soljo je pospeševala, in po naredbi njene vlade so se uslanovila skladišča za sol v Idriji, Škofji Loki in drugje. Sol so dovažali na vozovih iz Trsta, lihotapstvo s cenejšo beneško soljo pa je bilo strogo prepovedano in preganjano.

Vlada se je pobrigala tudi za boljše ceste ter jih je sprejela, izvzemši dolenjske, v državno upravljanje, ki ga je vodil kot direktor grof Lamberg. Gosliničarji ob cesti v Trst so morali napraviti podstrehe za najmanj šestero trgovskih vozov, parizarjev. L. 1755 je bilo iz Trsta in z Reke privažano blago oproščeno raznih tranzitnih ovir, od l. 1766 pa so se za to robo odpravile celo vse carine. Tako se je trgovanje z lukami ob morju olajšalo na vse načine. Tudi kranjsko železo se je zopet lahko vozilo v Trst, in stare kranjske fužine so vzevale iznova ter producirale mnogo železnine.

Tudi svilorejslvo je pospeševala vlada Marije Terezije; murve so se zasadile tudi v Ljubljani na Gradu in ob raznih cestah, in l. 1735 se je zgradila tu celo tovarna za sviloprejo. Sviloreja se je obnašala dobro

po južni Kranjski, avstrijski Istri in v vipavskem okraju. Ko pa je l. 1776 vlada prenehala podpirati svilorejce z brezplačnimi murvami in semenom, je začela kranjska sviloreja propadati in je zaradi konkurence začetkoma 19. veka prenehala. Ostanke drevoredov z murvami in posamezne skupine starih murv so na Kranjskem* še zadnji spomin na nekdanjo cvetočo svilogojsko obrt in Irgovino.

Tudi lesno rezbarstvo je izkušala vlada uvesti na Kranjskem in je ukazala, naj se pošljejo na Dunaj dečki v tako strokovno šolo; Kranjci pa so poslali le dva dečka, a lesno rezbarstvo se ni uvedlo. L. 1764 je poslala cesarica na Kranjsko, v Idrijo učiteljico, da je naučila ženske klekljati ter izdelovali čipke. Namen se ji je posrečil in klekljanje se je razširilo ter postalo vir dohodka posameznicam in tudi Irgovcem. Klekljanje se je ohranilo na Kranjskem doslej in »idrijske čipke« imajo ugled po svetu.

V tej dobi so ljubljanski Irgovci po dolgem posvetovanju sklenili, da izpremene pravila ali »artikle« svoje zadruga, in so jih l. 1753 predložili cesarici v potrditev. Ta pravila z vsemi privilegiji so izvirala iz srednjega veka in so bila po novih nadvojvodih in cesarjih zmerom nanovo potrjevana. Vsaka nova potrditev pravil in privilegijev pa je veljala mnogo denarja; zato so se Irgovci, če le mogoče, odlegnili dolžnosti in pravil niso predložili v ponovno odobritev. Najstarejša odobritev privilegijev ljubljanskih Irgovcev v mestnem arhivu je iz l. 1706. Iz tega akta je razvidno, da so si ljubljanski Irgovci in mestni kramarji, ki so bili člani zadruga, izvolili za dve leti po dva načelnika. V zadrugo so sprejemali le ljudi, ki so vsaj štiri leta služili v Irgovini ali pa so bili oženjeni s Irgovsko hčerjo ali Irgovsko vdovo. Zadruga je nastopala korporativno z vihrajočimi prapori na velikih procesijah in dajala brati za pokojne člane črne maše. Bila je obenem strogo verna zadruga, ki je preklinjala očke ali po nemarnem Boga in sveznike klicoče člane kaznovala po pravilih! Tudi predpisanih združnih maš so se člani morali udeleževati, sicer so plačali globo.

Ako so tujci Irgovci pripeljali v Ljubljano robo, kadar ni bilo sejma, so morali blago slaviti na razpolago najprej ljubljanskim Irgovcem ali pa ga shranili v skladišču ali odrinili dalje. Iz skladišča so smeli tujci vzeti svojo robo šele zvečer pred sejmom, ga prodajali na semanje dneve, zvečer po sejmju so morali odpoťovati iz mesta ali pa neprodano blago zopet shranili v skladišču do prihodnjega sejma. Zvon je naznanjal začetek in zaključek sejma.

V Ljubljani so imeli takrat pet velikih sejmov. Ljubljančani so trdili, da se je, odkar so Trst, Reka in Senj proste luke, obrnilo vse Irgovstvo v ta obmorska mesta in je forej pet sejmov preveč. A tudi Irgovcev in kramarjev je v Ljubljani preveč, ker vsakdo se že ukvarja s Irgovino. Zato naj se tudi število ljubljanskih Irgovcev omeji, sicer propadejo vsi. V Ljubljani naj bo dovoljenih samo 6–7 špeceristov, ki naj bi smeli prodajati tudi železnino, potem 4–5 Irgovcev z blagom, ki se prodaja na valle, ter 8–9 kramarjev. Več kot eno prodajalnico ali eno stojnico naj bi ne imel nihče niti v mestu niti v predmestjih. Irgovski vajenec naj se uči 5–6 let za pomočnika, noben pomočnik pa ne sme pri istem Irgovcu služiti manj kakor dve leti; ako popusli službo prej, naj ga ne sprejme noben Irgovec v mestu več. Edino Irgovska zadruga naj ima pravico sprejemati člane v mestu in predmestjih. Kdor bi se ne pokoril zadrugi, njemu zadruga lahko Irgovino zapre in blago zapleni. Meščan naj postane

Irgovec le za takso 120 gld. Kramarjem naj se prepove, da bi nakupovali tuje blago na drobno in debelo. In Irgovci so zopet ponovili svojo zahtevo, naj se kmetom Irgovanje sploh prepove.

Po dolgih pogajanjih je vlada Irgovski zadrugi, ki je morala marsikaj izpremeniti, nova pravila potrdila marca 1756, a le za mesto, ne pa za predmestja. Glede kmetiških Irgovcev je bila zadruga ponovno zavrjena, češ da je konkurenca občinstvu v blagor in le koristi splošnosti mora biti merodajna, čeprav pri tem propade kak Irgovec.

V listem času je bilo dobičkanosno podjetje špedicija, prevažanje. Trgovci so plačevali voznikom za cenl blaga iz Ljubljane do Gradca, kamor so morali dospeti pozimi v osmih, poleti pa v sedmih dneh, pozimi 21 oziroma poleti 20 grošev, do Dunaja pozimi 45, poleti pa 40 grošev. Od Ljubljane do Dunaja so smeli voziti pozimi širinajši, kvečjemu petnajsji, poleti na trinajsji dni brez ozira na vreme. Upoštevale so se le nesreče. Z Dunaja so vozniki zaslužili za prevoz blaga manj in sicer le po 30 grošev za cent. Z Dunaja v Trst se je vozilo blago preko Beljaka in ne preko Ljubljane.

L. 1774 so poslali kramarji trgovcem malone enaki in so privilegiji veljali za oboje; le ob sejnih nekaterih predmetov niso smeli prodajati, n. pr. barhenta ali pečalnega voska, a Irgovci niso nasprotno smeli prodajati nekaterih predmetov, ki so jih smeli prodajati le kramarji. Irgovci in kramarji so se torej vzajemno ovajali in plačevali globe na desni in levi. Prežali so drug na drugega in izzivali preiskave, ki niso bile bajé nikoli brez uspeha.

Okrožni urad je hotel temu napraviti konec in je predlagal mesni gosposki, naj se odpravi vsak razloček med Irgovci in kramarji. Mesina gosposka, v kateri so imeli Irgovci do l. 1785 odločilno besedo, je odločno ugovarjala. Takrat je bilo v Ljubljani 25 Irgovcev in 16 kramarjev; robo so prej dobivali večinoma iz Benelk in iz Nemčije, zdaj pa iz Trsta in z Reke. Da so ljubljanski Irgovci storili vse, da omeje svoje število, je razvidno iz dejstva, da so povišali takso za podelitev Irgovskih pravic.

Te pravice so bile dedične, ker so lahko prehajale od očelov na sinove in na hčere ali vdove ter so se celo lahko prodale na javni dražbi. Okoli l. 1760 je znašala taksa le 500 gld, okoli l. 1780 pa že 2000 gld za Irgovsko pravico; kramarji so plačevali nekda le 30 gld, a l. 1780 že 800—1000 gld. Brez take pravice ni smel Irgovati nihče. A podeljevala je te pravice izključno Irgovska zadruga, ki je stremela po tem, da bi vse pravice sama pokupila in jih uničila ali pa vsaj dosegla, da ne pride nobena pravica v posest tujca. Vselej se ji to ni posrečilo in vgnezdilo se je med domačine tudi tujstvo.

Irgovske pravice pa so izgubile mnogo vrednosti, ko se je l. 1782 izrekel okrožni urad, naj se odpravi vsak razloček med Irgovci in kramarji. Le nekaj Irgovskih predmetov je ostalo vendarle pridržanih Irgovcem, sicer pa so smeli kramarji s svojo robo prihajati na vse avstrijske sejme prav tako, kakor Irgovci.

Razumljivo je, da so Irgovci ugovarjali in so l. 1784 dosegli vsaj to, da so smeli le Irgovci vzgajati Irgovske vajence in pomočnike, kramarski vajenci pa so se smatrali za obrtne in niso mogli k Irgovcem. Tudi se je napravil razloček med kramarji v mestu in med kramarji v predmestjih, ki so jih uvrstili v kmetiško Irgovsko zadrugo.

Kdor je prosil za trgovske pravice, se je moral zadrugi izkazati s trgovskimi knjigami, da ima dovolj kapitala na razpolago, t. j. z gotovino, ker posojila pri drugih ljudeh niso zadoščala. Špecerist je moral pokazati vsaj 6000 gld, a trgovec z blagom na valje vsaj 8000 gld, preden je dobil pravico in je smel začeti s trgovino. Zadruga je bila neizprosna in se je borila z okrožnim uradom, gubernijem in meslno gosposko za svoje načelo: brez zadostne gotovine se ne izda nikomur trgovska pravica ter ne sme trgovati.

Tudi nove specijalne trgovine je zadruga zabranjevala, da je pomagala obstoječim špeceristom in lekarnam. Sploh se je zadruga odločno in uspešno potezala za svoje člane in tako so bili ljubljanski trgovci vpliven in ugleden, a tudi imovit faktor. Imena trgovcev Damijan, Christian, Alborghetti, Vagon, Desselbrunner, Mulej in Del Rossi so bila splošno znana še v 19. veku.

(Konec prihodnjic)

Fr. Zelenik

Trgovski poklic

Bolj pogostoma, kot si mislimo, vlada v krogih industrije, veletrgovine in bančnih zavodov mnenje, da juridično ali upravno izvežbane moči morejo uspešno nadomestiti trgovsko izobražene moči z izkušnjami iz trgovskoposlovnega življenja. Tako naziranje ni brezpogojno upravičeno. So mesta, katerih jurist ali upravni uradnik ne more izpopolniti, kakor so mesta, kamor spada v prvi vrsti juridično ali upravno izobražena moč.

V juridični ali v upravni stroki izobraženi uradnik ima pač bistro oko za spoznavanje oblike in zmisla besede, bolj redkokedaj pa ima vpogled in umevanje trgovskega in poslovnega življenja. Znano je, da je uradnik, ki je preživel toliko in toliko let v svoji službi, v območju uradniškega ustroja, izgubil vpogled v svet. Ne pozna ga, tuj mu je. Nasprotno pa je trgovec primoran spoznavati svet in svojega bližnjega. On skuša izkoristiti njegove nazore, mišljenje in delovanje v svojo korist. Trgovsko življenje sili trgovca, da spoznava druge narode, njihove splošne in pa posebno trgovske običaje, nazore in navade. Uradniku, vklenjenemu v svoj uradniški delokrog, pa je svet tuj, kakor mu je tuje poslovno delovanje in hotenje. Večina uradništva ne pojmuje nalog gospodarskega življenja. Uradnik je tudi odklanjal vsako poslovno izrabljanje dela, živel je le za svoj poklic, katerega je smatral in smatra za nekaj vzvišenega. Pomembne izpremembe v tem pogledu ni prinesla ne svetovna vojna in ljudi ne žalostni gospodarski položaj uradništva.

Vzgoja jurista in upravnega uradnika je čisto drugačna od vzgoje modernega trgovca, zato so tudi nazori drugačni. Ako tedaj tak človek prestopi v trgovsko, obrtno ali industrijsko življenje, pač ne prinese in ne more prinesiti seboj iz svojega dosedanjega delokroga poslovnega duha ali umevanja poslovnega življenja in njegovih potreb in uredb. Potrebno bo več časa, da se bo vživel v novo življenje.

V prejšnjih časih, in morda še danes, je smatral jurist ali upravni uradnik svoj poklic za nekaj vzvišenega nad trgovskim poklicem. Kup-

čevanje in delovanje za dobiček jim je bilo nekaj tujega, manj vrednega. Kdor je izšolan juridično ali birokratično, je v svojih ukrepih počasnejši. Vsi vemo, kako neokreten in počasen je birokratizem, čeravno ga izvajajo izobraženi ljudje. Juridično, logično razglabljanje se preveč poglablja v snov ter jo vklepa v oblike, ki brzemu trgovskoposlovnemu obratovanju ne morejo služiti. Trgovec, ki mora v svojih ukrepih biti nagel in odločen, stvari presoja s praktičnega stališča, ne pa s stališča birokrata in logikarja.

Res je, da se marsikateri iz juridičnega ali birokratičnega poklica došli izkaže kot odlično poslovna moč. Tak pa ni odlična moč le radi svojih juridičnih in upravnih študijev, ampak v osebi sami ličijo lastnosti poslovnega človeka. Tak bi bil najbrže kaj slab jurist ali uradnik, pač pa je dober trgovec, kakor imamo ljudi z odlično trgovsko naobrazbo in vendar niso dobri trgovci, ne znajo ne zaslužiti, ne se uveljaviti s svojim znanjem.

Vpletem naj še, da so bili ustanovitelji raznih velikih firm ljudje z jako skromno izobrazbo, ali bili so delavni, podjetni in varčni, pa jim je uspelo pridobiti si premoženje.

Trgovina zavzema v gospodarstvu vsakega naroda odlično mesto, posebno pa pri naprednih narodih. Trgovina je nadalje odličen sodelavec industrije, kateri preskrbuje na eni strani surovine, na drugi strani pa spravlja v konzum industrijske izdelke. Trgovina je dala raznim narodom odlične voditelje in delavce na narodnogospodarskem polju. Narod brez trgovine je narod brez blagostanja in brez pogojev za višjo kulturo.

Trgovski poklic more dati resne delavce v našem gospodarskem življenju ter trezne in prevdarne upravnike industrijskim in veleobrnim podjetjem. Brez trgovsko naobraženih sodelavcev ne morejo uspevati industrijska podjetja tudi z najboljšim tehničnim vodstvom.

Industrijska podjetja škodujejo sama sebi, ako za vršitev trgovskih poslov izbirajo sodelavce iz drugih poklicev in ne iz trgovskega. Kdor uvaja birokrate in birokratično poslovanje v gospodarska podjetja namesto trgovskega, škoduje trgovini in industriji sploh. Tedaj ne spravljajte v trgovsko življenje ljudi, kateri so nehoče zapustili svoj prvotni poklic. Le kdor prostovoljno preide v vrste pripadnikov trgovine ali industrije, bo z veseljem in zanimanjem deloval za tak poklic.

Fr. Z.

Kako povečam promet ?

S tem vprašanjem se peča skoraj vsak trgovec dandanes, ko so davčna bremena vedno večja, potrošnja blaga pa pada.

V tem članku ne bom navedel kakega preprostega recepta, ki bi bil primeren za vsakega, da bi kar mehanično ravnal po njem. V članku hočem podati nekaj mišljajev in izkušenj drugih. Koristi iz izkušenj in uspehov drugih bo imel tisti, ki bo te mišljaje razumel in prevdaril, kaj lahko porabi in kaj naj izpremeni v svoji trgovini.

Glede kakovosti blaga veljaj pravilo, kar trgovec proda za dober denar, naj bo tudi dobro. Nič ne škoduje trgovini tako, kot nepoštena postrežba ali prodaja slabega blaga. Odjemalci hitro pozabijo, da so kupili poceni, ne pozabijo pa zlepa, če so kupili slabo. Ne pridobivaj odjemalcev z nizko ceno za slabo blago, ampak prodajaj le dobro in zanesljivo blago, pa naj je cena tudi višja. Vsak kos ali vsaka vrsta blaga naj bo vidno opremljena s ceno, da jo more videti tudi stranka. Nič ne vpliva

tako neugodno na stranko in ni bolj mučnega, kot če vajenec ali pomočnik išče ceno, ali abecedna in ugiba ceno iz črk ali kljuk na lističu ali če vprašuje druge pomočnike itd.

Zunanost trgovine in izložb je velikega pomena. Ako kaže trgovina že na zunaj čedno lice, vabi občinstvo. Vsaka trgovina naj ima čedne in razločne napise po principih moderne reklamne vede. Tozadevno se je treba posvetovati z reklamnimi strokovnjaki. Izložbeno okno naj ne bo nabasano z najrazličnejšimi predmeti. Z malim številom predmetov se dosežajo boljši uspehi. Prevelika mešanica blaga vpliva neugodno na oko. V izložbi naj bo red ali simetrija. Ne nabašaj oken s plakati. Blago ne sme bingljati v oknu na vivicah.

Na vsakem izloženem kosu ali vrsti blaga naj bo navedena cena. Trgovec bi marsikaterikrat prodal kako blago, ako bi ga označil v izložbi s ceno. Vem iz pogovorov, da je opazovalki vsčč izloženi predmet, toda noče v trgovino povpraševati za ceno, ker jo je sram ali ji je mučno itd. Lističi s cenami naj bodo pisani razločno in čedno. Brez pomena so lističi z nadvse moderno pisavo, ker jih ni mogoče čitati. Nihče nima volje in tudi ne časa, da bi se ubijal z razreševanjem, kaj pomenijo fisti nadvse moderni klinopisi.

Kakor mora biti izložba čedna in čista, tako naj bo tudi trgovina čista. Veselje je biti v čisti trgovini. Tudi v preprostih prostorih je mogoča čistoča in red. Nič ni bolj zoprnega in odbijajočega, kot umazana trgovina, kjer se vidi, da niso prijatelji metle in cunjic, da je smeti in prahu dovolj in da gospodarijo miši ali celo podgane. Kjer vlada neoporečena čistoča, je stranka lahko prepričana, da dobi čisto in nepokvarjeno blago.

Razvrsti blago tako, da ne more eno blago vplivati na drugo. Nikoli ne imej zraven riža ali testenin in moke petroleja, zraven svinjske masti kolomaza.

Moka naj bo v predalih s pokrovi, ki pa ne smejo biti odprti, da se moka ne zaprašči in umaže. Tudi olje ne sme biti v odprtih stojalih, da tonejo muhe in miši v olju. Sir in druge take stvari imej pod mrežo ali steklenim loncem.

V manufakturni trgovini ne sme biti niti trohice prahu. Ako bi položil pred stranko zaprašen kos, bi ne prodal ničesar, ker bi stranka mislila, da ji hočeš obesiti kak star, zaležan, manjvreden komad, katerega že dalje časa

nisi imel v rokah, sicer bi ne bil zaprašen.

Postrežba naj bo hitra in točna. Postreži uljudno in hitro tudi stranko, ki kupi kako malenkost. Hitra postrežba je pa mogoča samo v trgovini, kjer vlada red ter je blago razvrščeno pregledno in je vsaka vrsta vedno na določenem mestu. Gotova vrsta blaga naj bo vselej na enem in istem mestu, sicer se mora iskati po predalih, škailah in zavojih. Tako iskanje in povpraševanje povzroča zamudo časa in neugodno vpliva na stranko.

Ipoštečaj želje in zahteve stranke. Večkrat se zahteva kak predmet, katerega trgovec nima v taki kakovosti ali tistega izvora. Večkrat se stranki lahko dopove, da je predmet drugega izvora ali v drugačni opremi ravno tako dober ali pa še boljši kot pa tisti, katerega zahteva. Trdilve prodajalca pa morajo biti resnične, sicer je stranka kupila pri tebi le tokrat, drugič pa bi ne prišla več v tvojo trgovino.

Dosamezne vrste blaga imej trgovec vedno v zadostni količini na zalogi in če gre zaloga h koncu, naj se roba pravočasno naroči. Neugodno je, če mora trgovec reči, da mu je ravnokar pošlo itd. Kupec gre h konkurenci. Ali si prepričan, da ne bo zahajal po tem h konkurenci, namesto v tvojo trgovino? Boljše je kak predmet, ki je slučajno zmanjkal, nabaviti si pri konkurenci, pa če tudi nič ne zaslužiš, samo da posprežeš svojo stalno odjemalko in ji ne daš povoda, da gre v konkurenčno trgovino.

Rekel sem, da se mora blago pravočasno naročati, posebno pa sezijiški predmeti ali predmeti, ki se prodajajo za določene praznike. Pomisli, da imajo za take prilike tovarnarji in dobavitelji precej opravil in ne morejo vsake naročbe nemudoma izvršiti. Zato pa naroči nekoliko prej, da ima dobavitelj čas za odpremo. Rad bo skadeniral račun s poznejšim datumom. Olajša se delo dobavitelju, trgovec je pa točno postrežen in ima blago pravočasno. Svojo obljubo in besedo drži točno. Ako kake naročbe ni mogoče izvršiti pravočasno, obvesli odjemalca.

Da podpiramo in pomagamo naši industriji in trgovini, kupujemo in razpečavajmo po možnost le domače pridelke in izdelke. Ako prodajamo domače pridelke in izdelke, zasluži naš tovarnar, naš delavec, denar ostane doma in večja se kupna moč vseh slojev naše zemlje.

TO IN ONO

O švedskem posojilu

Dolgotrajna pogajanja med monopolsko upravo naše kraljevine in švedsko družbo Svenska Tändsticks Aktiefbolaget (Stab) glede najetja večjega posojila so rodila zaželen uspeh. Finančni minister je podpisal dogovor in predložil zakonski projekt o monopolskem posojilu Narodni skupščini, ki ga je v svoji seji dne 6. novembra t. l. tudi odobrila.

Nominalni iznos posojila znaša 22 milijonov dolarjev. Obligacije se glase na dolarje in na prinosnike ter donosajo 6½% obresti na leto, katere se izplačajo vsakih 6 mesecev. Vse obligacije se morajo izplačati po preteku 30 let. Obligacije nosijo datum 1. decembra 1921 in se morajo izplačati 1. decembra 1958. Vlada more odkupiti te obligacije že pred omenjenim rokom, nikakor pa ne pred 1. decembrom 1938. Obveslili pa mora o svoji nameri Stab in izplačati vse obligacije naenkrat.

Obresti se plačajo 1. junija in 2. decembra vsakega leta v Stockholmu. V to svrhu mora biti denar deponiran najmanj 15 dni pred dospelostjo roka v Narodni banki.

Za posojilo jamčijo neto dohodki monopolske uprave; ako pa ti ne bi zadoščali, pa pridejo v poštev tudi obči državni dohodki. Čisti iznos posojila bo znašal — kurz je 90 od 100 — 19,800.000 dolarjev, to je nad 1 milijardo in 100 milijonov dinarjev.

Kot kompenzacijo za to posojilo prejme Stab izključno pravico prodaje vžigalic v naši državi in se zaveže, da hoče kriti celokupno potrebo s proizvodnjo v naših tvornicah. Na zahtevo Staba stavi država na razpolago vso svojo prodajalno organizacijo. Vlada pa se zaveže, da nihi sama, nihi kdo drugi za dobo pogodbe ne bo proizvajal v naši državi vžigalic. V organizaciji izdelovanja in prodaje vžigalic mora Stab zaposliti samo domače ljudi. Tujih državljanov sme namestiti samo 15. Vlada mora zabraniti vsak uvoz vžigalic v našo državo, Stab pa more pri nas producirati vžigalice tudi za izvoz, ki zanje ni treba plačati izvozne takse. Dokler traja pogodba, monopolska taksa na škalljico vžigalic s 55—65 drvicami ne sme biti višja od 66 par. Škalljice vžigalic se bodo na drobno prodajale po 1 Din.

Ta cena se po odbitku monopolske takse — 66 par — razdeli med Stab in tovarne tako, da se 21 par prizna za tovarniško ceno franko vagon v tovarni. Tovarnam pripadajoči del ne sme biti manjši nego 19 par. Razlika 2 par pripada Stabu kot odškodnina za organizacijo in administracijo prodaje.

Te cene ostanejo v veljavi, dokler se bistveno ne spremene prilike, ki so obstojale v polletju, v katerem se je pogodba sklenila. Za presojo izpremembe razmer se upoštevajo mezde in cene surovin. V slučaju, da bi se te razmere poslabšale, bo monopolska uprava zvišala tovarniško ceno na račun monopolske takse, tako da ostane prodajna cena neizpremenjena. Pridržuje si pa tudi pravico zvišanja. Ako bi se pa prilike izboljšale, gre izboljšanje v prid konzumentom in se prodajna cena primerno zniža.

Poleg tega pa je monopolska uprava upravičena, da vsak čas zniža prodajno ceno za toliko, kolikor znaša znižanje monopolske takse.

Po izjavi g. Stepana D. Todovića, upravnika državnih monopolov, naj se uporabi švedsko posojilo v svrhe reguliranja obratnega kapitala monopolske uprave in za izplačilo vseh državnih letečih dolgov.

V gospodarskih krogih se pogoji posojila dosti ugodno presojujejo — saj trde strokovnjaki, da še naša država nikdar ni dobila posojila pod tako ugodnimi pogoji — in naša iskrena želja je, da bi posojilo zares služilo svojemu namenu in pomagalo lečiti težke finančne in gospodarske prilike v državi.

Leteči dolgovi

Znalno švedsko posojilo hoče uporabiti monopolska uprava za izplačilo denarnih vsot, ki jih je prejela od finančnega ministra za obratni kapital. Minister financ pa namerava z vrtnim zneskom poravnati leteče dolgove, preostanek pa čuvati kot obratni kapital glavne državne blagajne. Kaj pa je razumeči pod letečimi dolgovi? Finančna vedi loči predvsem med fundiranimi in letečimi dolgovi. Bistvo razlike obstoja v namenu, kateremu naj služi posojilo. V mnogih slučajih se finančna uprava noče trajno zadolžiti, temveč si hoče samo

pomagali preko trenutnih težkoč, ki nastanejo radi tega, ker dohodki in izdatki niso vedno v ravnotežju, večje rezerve za kritje vseh mogočih vrzeli pa ne obstojajo radi občutnih izgub na obrestih. Za oznako te stvarne razlike je bila potrebna vidna oblika. V prejšnjih časih so jo videli v tem, da so bili za obrestovanje in izplačilo trajnih dolgov namenjeni določeni viri dohodkov. V finančno-tehničnem pogledu so se na ta način razlikovali kot fundirani dolgovi (funded debt) od še letečih. Ta razlika se je sčasoma zabrisala in danes tvori bistveno razliko med fundiranimi in letečimi dolgovi termin izplačila. Leteči dolgovi so torej taki, ki se napravijo za kratek čas, za mesece ali samo nekaj let, fundirani pa oni, pri katerih se izvrši izplačilo šele po mnogih letih ali pa sploh ni v izgledu. K letečim dolgovom štejejo papirnati denar, ki ga izdaje država, razne neplačane državne račune, neizplačane invalidske podpore in razlike k uradniškim plačam itd.

Kako veliki so leteči dolgovi v naši državi, je težko doznati, kajti dosedaj še ni noben finančni minister podal jasne in pregledne slike o stanju letečih dolgov. Obstoja pa mišljenje, da znašajo nad 1 milijardo dinarjev. Na ta način bi se moralo celo posojilo porabiti za kritje omenjenih dolgov, ker znaša 1.100.000.000 Din. Zdi pa se, da se ne bo vsa vsota porabila za izplačilo letečih dolgov, kajti finančni minister je po finančnem zakonu pooblaščen, da izvrši razpored vsote, določene za izplačilo državnih obveznosti iz prejšnjih let in bo gotovo stremel za tem, da prihrani nekaj kot obratni kapital.

Kmetijski krediti

V dobi težke gospodarske krize, ki jo preživlja najvažnejši steber naše države — kmet, bi se pač moralo obravnavati vprašanje kmetijskih kreditov z največjo resnostjo. Žal temu ni tako, temveč iz problema, ki je življenskega pomena za našega poljedelca, so partije napravile »politikum«, ustvarjale razne osnutke (Timotijević, Tupanjanin, Sečerov), postavljale študijske komisije za ugotovitev kmečkih dolgov — kmet pa je dalje propadal, ker je dobival le nezadostne leke za popolno ozdravljeno stanje žalostnega gospodarskega stanja.

Že 12. maja 1925 smo sicer dobili zakon o kmetijskih kreditih, a njegova

kritika je bila tako ostra, da se je njegovo izvršenje odložilo kar na dve leti. Šele v drugi polovici 1927 se je vlada odločila, da prične z izvajanjem zakona. Potem je prevzela država nalogo, da ustvari centralno ustanovo za kmetijski kredit: direkcijo za kmetijski kredit, ki bi naj nudila kmetom kredit predvsem v produktivne svrhe in sicer potom zadrug z neomejenim jamstvom, katerih član bi moral biti vsak poljedelec. Takih zadrug se je do konca l. 1927 osnovalo 113, do druge polovice 1928 že 433 in napredujejo v precej živahnem tempu. Nato je prešla direkcija za kmetijski kredit k ustanavljanju oblastnih zadrug, ki bi jih naj bilo 5 s sedeži v Beogradu, Čupriji, Splitu, Sarajevu in Zagrebu.

Po zadnjih poročilih so te oblastne zadruge že osnovane in štejejo 672 krajevnih zadrug, od katerih je odobrenih in registriranih 425. V kreditne svrhe je dosedaj prejela direkcija od države 104.000.000 Din. Da je direkcija le še v početku svojega delovanja, pričča dejstvo, da je bilo do 31. avgusta t. l. plasiranih šele 15.103.298 Din na račun kmetijskih kreditov in to v državi z 80% agrarnega prebivalstva. Čedalje nujnejša postaja tudi potreba, da se nasloni delovanje direkcije na že obstoječe kmetijske zadruge in njih druženja, kajti le od složnega dela je pričakovali uspešno reševanje kmetijske krize.

Poudariti pa je, da tudi še tako veliki produktivni krediti ne bodo mogli pospešiti kmečkega blaginostanja, ako ne bodo merodajni činitelji delovali na to, da se porabijo za kar najbolj smotreno intenziviranje poljedelske produkcije. Tu čaka še ogromno hvaležnega dela naše kmetijske šole, oblastne samouprave, pa tudi ljudska šola naj bi v veliko večji meri z nazornim poučevanjem in prikazivanjem vzbujala v mladini zmisel in voljo za napredek našega kmetijstva. Koliko se nam je v tem oziru, še učili od Dancev, Čehov in Nemcev.

Zavedajmo se, da je bitno vprašanje za našo agrarno državo: Kako intenzivirati našo poljedelsko proizvodnjo, da bo mogla uspešno konkurirati na svetovnem trgu. Udarci, ki jih dobivamo zadnje čase pri sklepanju trgovinskih pogodb, pač govore dovolj jasno in nam določno kažejo pot, ki jo moramo hoditi, ako nočemo doživeti take odrezanosti od svetovnih tržišč, da bomo prisiljeni vse, kar produciramo, tudi doma konzumirati.

Važna gospodarska konferenca v Beogradu

V mesecu oktobru se je — prvič po desetih letih obstoja naše države — mudil v Zagrebu in Ljubljani guverner Narodne banke g. Ignjat Bajlioni, da sliši in prouči osebno težnje gospodarskih krogov v Hrvaški in Sloveniji. Ti so mu ustno in v obširnih spomenicah predložili svoje želje in čim se je g. guverner vrnil v Beograd, je podvzel inicijativo za gospodarsko konferenco, ki naj bi obravnavala vsa pereča gospodarska vprašanja. Konferenca se je vršila pod predsedstvom ministrskega predsednika 7. novembra p. l., prisostvovali pa so ji vsi ministri gospodarskih resorov in odlični predstavniki našega gospodarstva iz cele države.

Namen konference je bil predvsem, da se ministri obveste in pouče o zahtevah in predlogih raznih krajev naše države in nato tudi delajo — z vso energijo — na to, da se odpravijo nedostalki, ki povzročajo velike ovire in škode v našem narodnem gospodarstvu.

Kot bazo za diskusijo je predočil g. Bajlioni sledeče težnje hrvaških in slovenskih gospodarskih krogov, ki jih je osvojila tudi Narodna banka:

1. Narodna banka naj sanira državne finance.

2. Narodna banka naj deluje na to, da se odpravi pasivnost trgovinske bilance.

3. Hrvaški gospodarji se protivijo državnim posojilom pri Narodni banki in Poštni hranilnici.

4. V upravi teh zavodov naj dobe prečanski gospodarski krogi večje zastopstvo.

5. Narodna banka naj pospešuje komercijalizacijo državnih podjetij.

6. Ukinejo naj se odredbe izvoznega pravilnika: Predpis, po katerem se smatrajo terjatve za državne papirje, prodane v inozemstvu v dinarjih za proste, a terjatve v tuzemstvu prodanih papirjev vezane, dalje predpis, ki ne dovoljuje eskonta menic inozemcem v dinarjih in v tuji valuti, četudi je akceptant ali trasant oseba, bivajoča v naši državi.

7. Vsi gospodarski krogi so soglasnega mnenja, da je naš promet skrajno slab in povzroča tako našem gospodarstvu ogromno škodo.

8. Gospodarski krogi se pritožujejo radi počasne provedbe sodnih izvršb v Srbiji.

9. Slovenski industrijalci zahtevajo večjo carinsko zaščito.

10. Gospodarji se pritožujejo radi neizpolnjevanja plačilnih obvez od strani države.

11. Čimpreje naj se ustanovi gospodarski svet.

12. V svrhu pospeševanja našega izvoza naj se čimpreje sklenejo trgovinske pogodbe z državami Sredozemskega morja, z Egiptom, Španijo in Turčijo.

13. Prometni davek naj se ukine.

14. Predloži naj se čimpreje nov zakon o državnih taksah in trošarinah.

15. Slovenski gospodarji niso zadovoljni s sedanjo kreditno politiko poštnih hranilnice in žele v njej večje zastopstvo.

16. Izenačenje zakonodajstva naj se kar najbolj pospeši.

Nato je g. Bajlioni še posebno naglasil potrebo stabilizacije dinarja in njegove zaščite v inozemstvu ter nujnost, da se pripravi ugoden teren v inozemstvu za doseg povoljnega kredita naši državi. Po njem so zastopniki posameznih pokrajin poudarjali še specijelne težnje in potrebe svojih gospodarskih teritorijev ter apelirali na ministre, da jim posvečajo kar največjo pažnjo.

Kakor pozdravljamo take konference, ki nudijo možnost ustnih diskusij med merodajnimi činitelji našega gospodarskega življenja, se vendar ne moremo znebiti neprijetnega občutka? Preveč sej, besed ter obljub, a premalo dejanj. O Veliki noči se je vršila slična konferenca v Zagrebu, istotako so se predlagali obširni in tehtni memorandumi, dale od gg. ministrov sladke obljube — uspešna dejanja pa so izostala!

Otvoritev železniške proge Beograd—Obrenovac

Nedavno so otvorili novo železniško progo iz Beograda preko Obrenovca v Sarajevo, ki je za 59 tarif. km krajša od proge Beograd — Brod — Sarajevo. Potniški tarif je za 11% cenejši in bo glavni del potnikov posledje potoval po novi, krajši in cenejši progi. Tudi transport robe bo po novi progi za 9—12% cenejši. Obenem je lažja zveza Beograda z Mostarom, Dubrovnikom in Zeleniko. Do iz Beograda do Dubrovnika je ž njo krajša ali vsaj istotoliko dolga, kakor od Beograda do Sušaka. Posavina in Kolubara imata zdaj boljše zveze z Beogradom in najugodnejšo za dovoz drv iz Zapadne Morave. Dasi je proga dolga le 39,5 km, ima značaj jadranske železnice, ker približuje Beo-

grad Bosni, Hercegovini, Južni Dalmaciji in Črni gori. Proga teče preko Čukarice, Žarkova, Zeleznika, Ostružnice, Umnee, Boriča in Obrenovca. Proga je ozkoirna in se uporablja zdaj le za osebni promet; od pomladi pa se bodo odpravljali tudi tovorni vlaki. Nova železnica veže prestolico direktno z morjem. Prelaganje tovorov poslej ne bo več potrebno in bo zato odprava robe cenejša in hitrejša. Poč od Beograda preko Obrenovca do Melkovića znaša 655 km, od Beograda preko Zagreba do Sušaka 664 km, od Beograda do Splita 873 km, a od Beograda—Gvozdjelijskega do Soluna 709 km. Torej je zveza Beograda preko Obrenovca, Užic, Sarajeva do Melkovića najkrajša z morjem.

Porast svetovne trgovine l. 1927

Urad ameriškega trgovskega ministrstva je objavil zaključne podatke o mednarodni trgovini za leto 1927. Skupni eksport 23 najpomembnejših držav je narasel v l. 1927 za 4·5%; ta dvig ima tem večji pomen, ker so se cene na vsem svetu v preteklem letu precej znižale. Pri tem se je dvignil eksport v prvi vrsti v drugem četrtletju in sicer za več ko 10%; proti koncu leta je bil prirastek zopet manjši. Zanimivo je, da poteka gibanje svetovnega trgovskega volumena za import in eksport skoraj enako; ves import se je namreč dvignil za 5·1%. Tudi pri importu je doseglo naraščanje svoj višek v drugem četrtletju. Anglija je napram depresijskemu letu 1926 povečala eksport za 7·1%, import pa se je zmanjšal za 2%. Zedinjene države izkazujejo nazadovanje za 5·6%; to pa ni posledica koniunkturnih vzrokov, temveč nižjih cen kavčuka.

Davčna neenakost

Po podatkih »Jugoslov. Lloyd« so plačale od l. 1919 do konca meseca maja 1928 posamezne pokrajine davke v sledeči višini:

Pokrajina	Plačala neposrednega davka	po % A	
		celo-kupnih neposr. davkov	% A celokupnega prebivalstva
Hrvatska in Slavonija	2.123,117.900	20·9	22·5
Bosna in Hercegovina	1.312,472.373	12·9	15·7
Vojvodina	2.549,605.412	25·2	11·48
Slovenija	1.411,679.627	13·9	8·78
Dalmacija	295,483.193	12·9	5·16
Srbija in Črna gora	2.420,063.572	23·9	36·38
Skupaj	11.112,428.077		

Na enega prebivalca odpade	
v Hrvatski in Slavoniji	783 Din
v Bosni in Hercegovini	694 „
v Vojvodini	1846 „
v Sloveniji	1336 „
v Dalmaciji	454 „
v Srbiji in Črni gori	559 „

Po številu prebivalstva imajo takozvani prečanski kraji 63·62% vsega prebivalstva v državi, pa bi morali po tem ključu plačati približno 7 milijard neposrednega davka. Srbija in Črna gora s 36·3% vsega prebivalstva pa bi morala plačati okoli 4 milijarde. Iz prednje statistike pa je razvidno, da so prečanski kraji plačali več za preko 1600 milj. Din.

Koliko se popuši v Jugoslaviji

Uprava državnih monopolov v Beogradu je objavila statistiko o potrošnji tobaka v naši državi v l. 1927. Po tej se je lahi potrošilo 19,191.789 kg tobaka v skupni vrednosti 1798 mil. dinarjev. Največ se je popušilo cigaret in sicer 3.463.382.229. Izmed vseh vrst cigaret se puši največ »Zeta« in sicer je doseglo njeno število 1510 mil. komadov. Nato sledi »Sava« z 1141 milijoni ter »Vardar« s 750 milijoni. Najmanj se puši »Kara« gorce« (662 lisoč), dočim izkazuje potrošnja še ostalih cigaret sledeče številk: »Morava« 38,335.000, »Šumadija« 8,465.000, »Nereva« 7 mil. 74.000, »Kosovo« 3,271.000, »Jadran« 1,734.000. Dvorskih cigaret »A« je bilo lani popušenih 900.200.

Po pokrajinah odpade največja količina na Srbijo, ki je preteklo leto popušila 1155 milijonov cigaret, najmanjša pa na Črno goro: 43 milijonov cigaret. Na Hrvatsko in Slavonijo odpade 746 milijonov, na Bosno in Hercegovino 318 milijonov, na Vojvodino 526 milijonov, na Dalmacijo 145 milijonov in na Slovenijo 527 milijonov.

Povprečno je lani odpadlo na vsakega prebivalca Jugoslavije, všteti žene in otroke, po 288 cigaret, 3½ cigar, nekaj nad ½ kg rezanega tobaka in po tri grame »klobas«. Rekord nosi Slovenija, kjer se popuši 498 cigaret in 16 cigar. Pušijo seveda tudi tuji gosle, letoviščarji in izletniki. Drugo mesto zavzemajo Srbi, ki jim pripisuje statistika 279 cigaret na leto in glavo. Ker pa se v Srbiji in Bosni-Hercegovini popuši tudi mnogo domačega tobaka, ki ni kontroliran, je izkaz vsekako dvomljiv. V Sloveniji ne pridelujemo sami tobaka, zato je kontrola lahka.

LISTEK

Krojač in književnik o moški modi

Bond Street... Najuglednejša in najelegantnejša londonska ulica... ali »very fashionable street«, kakor bi rekli Angleži. Menda edina ulica, ki je znala očuvati svojo tradicionalno fizionomijo stare odlične londonske ulice, dočim se v drugih večjih londonskih ulicah opaža vpliv Berlina, Pariza, Njujorka... V Bondstritu so najboljše in najbolj razkošne prodajalne ženske in moške mode, trgovine luksuzne robe, vseh mogočih drobnih in velikih lepih dragocenosti, trgovine krznarjev, porcelanaslih in kristalnih izdelkov, umetniških ročnih del itd.

Kadar pride pravi Londonec v to ulico nakupoval, je obleden po predpisih, kakor da gre na dirkališče, t. j. v žakeju in cilindru. Ako meni kaka Angležinja, da ni dovolj po predpisih oblečena, se za nobeno ceno ne pokaže v Bondstritu.

Imeli smo priložnost, da smo videli v tej ulici avtomobil, ki je bil ves obložen s kačjo kožo, a šofirala ga je, kajpak, dama...

Stopajoč po tej res zanimivi ulici, smo zagledali eno izmed največjih moških krojaških delavnic. Sedel je trgovine, gospod Denis Brendi, diplomirani filozof kembričke univerze, avtor večjega števila priobčenih filozofskih razprav, delegat Velike Britanije na poslednjem kongresu Pen Kluba v Oslu (17. maja t. l.), je bil tako ljubezniv, da nam je kratko razložil svoje nazore o moški modi. Razgovarjali smo se v majhnem ameriškem baru, ki je na drugi strani delavnice, kjer stranke (naravniki) ob koktelu ali viskem čakajo, da pridejo na vrsto, da pomerjajo...

»Avtokracija in demokracija sta enaki sovražnici individualizma,« je dejal gospod Brendi; »doba, v kateri živimo, je industrijalizirala vse: novinarsko, gledališče, književnost, umetnost, pa tudi oblačenje. Vse je industrija: produkcija v masi. Cledališki komadi se fabricirajo, knjige so vse na eno kopijo, zato se ljudje tudi oblačijo uniformno. Nikjer ni več individualizma. Dasi lrec, torej upornik, se moram, žal, vendarle ukloniti času, v katerem živimo, a sem uverjen, da pride še doba individualistov.«

»Ali mislite, da nastopi v moškem načinu oblačenja kak epohalen preokret?«

»Ne verjamem, ker današnji način oblačenja izraža moško prirodno linijo, t. j. linijo praktičnosti in resnobe. Ako se zgode izpremembe, je naravno, da bodo usmerjene le še k večji preprostosti in k še večji praktičnosti obleke.«

»A kako je z barvami moških oblek?«

»Tu vam je tendenca odprtih barv. Pred dvema letoma nas je nekaj boljših krojačev dalo misel v tem pravcu. Toda takoj so nas posneli manjši krojači in smo bili prisiljeni, da misel zopet opustimo. Ali čim se publika tega pravca bolj navadi, se vrnemo ponovno k odprtim barvam. Najkasneje v desetih letih zmarta misel odprtih in celo živih barv v moški obleki. Za letos bodo navadne sakó-obleke iz modro in sivo barvastega blaga, vedno prelkanega z desini drugih barv. Sportna obleka bo: suknjič temne barve, a sive ali bele hlače.«

»Ali kroj za bodočo sezono?«

»Sakó še vedno na dve vrsti gumbov, a reverji ne več tako široki kakor lani. Hlače še zmerom široke, a ne preirano. Padajo na čevlje in pokrivajo zadaj skoraj vso peto. Telovnik z dvema vrstama gumbov kakor suknjič, a brez preirane fantastičnosti. Pri fraku in smokinju nikakih posebnih prememb. Šivamo smoking čisto na dve vrsti gumbov, ali ta je le za gospodarja, ki sprejema na svojem domu goste na večerjo. Gostje pa nosijo smoking z enim gumbom.«

»Že ob sedmih zvečer vidimo londonske ulice v središču polne gospodov v fraku ali smokinju. Katera obleka je pravilna in korektna za zvečer? Frak ali smoking?«

Tu se je Brendi zasmeljal in dejal: »Za večerjo smoking, a po večerji frak, t. j. ako greste po večerji v gledališče, na koncert ali soarejo. Tam je frak obli-gaten. A samo za večerjo v restoranu ali pri prijateljih se oblači smoking. Po vojaškem predpisu morajo naši oficirji, ako gredo v družbo zvečer, obleči civilni frak. Ta okolnost sili tudi ostale meščane, da se oblačijo predpisno. Vse je pač uniformno, kakor sem že rekel.«

Egon Ervin Kisch:

Galoše

Rekord produkcije, ki ga je dosegla ruskoamerikanska tovarna »Treugolnik« v Petrogradu za gumi v mirni dobi, je bil: 100.000 parov galoš v enem dnevu. Pomnožite to številko z dnevi enega leta, pomislite, da vzdrži normalna galoša dve leti, pa ste takoj sredi biljonov. No, k sreči je bila ona številka samo enkratno bravurno delo uspeha; ako bi se produciralo normalno vsak dan toliko, bi moral imeti povprečno vsak človek na svetu po deset parov galoš. Ali konkurenca je hotela tudi živeti — »Provodnik« v Rigi, »Bogafyr« v Moskvi in ameriške tovarne —; vsekakor je bilo ogromno število nog, ki so drsale po gumastih podplatih preko zemeljske skorje, s pečatom rdečega triogelnika, ki je bil varstvena znamka in ime tovarne. Zdaj je prilastek potegnjen med ušesca: Rdeči triogelnik. »Krasnij treugolnik« je danes največja tovarna v kemični industriji Rusije.

Surovina za vse delarne te tovarne je strnjeni (koagulirani) sok, ki priteče iz narezanih gumastih debel. Iz gozdov na obrežju Amaconske reke prihaja ta sok v kroglah in kepah ter hlebih v prekajenem stanju: Para, najboljša znamka surovega kavčuka, večino potrebne količine, 90 odstotkov, pa dajejo plantaže na Ceylonu, Sumatri, Malajski in Sunda otoki. Tovorni parniki privvažajo via London in Liverpool v leningrajsko (peterburško) luko ali, če je ta zamrzla, v Reval ali Murmansk toliko surovin, da se predela vsak dan okoli 50.000 ruskih funtov. Pri Batumu ob Kaspiškem jezeru, v subtropskem kraju sovjetske unije poizkušajo zasaditi plantaže s kavčukom, uspeh pa se pokaže šele v nekaj letih.

Prvi stadij manipulacije je v pralnici; po štiriindvajsetih urah pride gumi med valjarje, nato med valjarje, ki gnetejo in mešajo gumi z žveplom, kreda in drugimi ingredijencijami, končno v prirezovalnico, kjer iz gumija po šablona izrezujejo zgornje dele in podplate galoš v stoterih različnih fasonah in v trindeseterih velikostih. Izvzemši gorenji list, ki se obdelava z roko, se deli mašinsko štancajo; vsak čevlji obstoja iz nič manj kakor iz dvajset delov, ki jih je treba sestaviti v največji naglici.

V dolgih dvoranah konfekcije stoji širitisoč delavk; njih rdeči robci se zibljejo po prostoru kakor otroški balončki. Izvrše po 17—20 parov na dan.

Tirišča so po dvoranah, vagončki vozijo po njih, v vsakem vozičku po 100—150 kopič, na katerih so napete sive, še surove galoše. Dvigala jih pošiljajo navzdol v dvorano, kjer se izvrše zaključna dela.

Tu spodaj delajo možje; vsak zgrabi iz vagončka težko kovinasto prečko z deseterimi kovinskimi kopiči in začne galoše lakirati z lanenim oljem in terpentinom, dokler niso rjave. Zdaj se galoše lahko pri 135° pečejo, dokler ne postanejo črne, v starih vulkanizujučih pečeh ali v novi dvorani v dveh velikanskih kotlih nad kompresorji. Električna naprava dvigne pokrova, vagončki zavozijo po tirih globoko v kotla; petnajst vagončkov ima prostora v vsakem kotlu, širitisoč parov gumastih čevljev se lahko obenem vulkanizira.

Po regalih skladišča se galoše suše še dva dni; potem jih sortirajo, pariyo, štempljajo z rdečim triogelnikom, zlagajo po 50 parov v enem zaboji in razpošljejo. Izločeno, pokvarjeno robo spravljajo v razstavno sobano, kjer si jo morajo delavci vsak dan ogledati, da se seznanijo s ponavljajočimi se napakami.

To je oddelek za izdelovanje galoš. A tu so še drugi oddelki te za gumi najbolj mnogostranske tovarne na svetu. Tu se izdelujejo medicinske potrebščine in artikli brez šiva, cuclji za dojenčke, higijenske brizgalne, praeservativi, žoge, balončki, blazine, igrače, glavniki, pnevmatike, cevi, obroči i. dr.

Skupno število delavcev znaša 16.500, med temi 6000 žensk. V tovarni je 830 pisateljev, korespondentov, ki izdajajo stenske dnevnike (litografirane, pisane ali tiskane). Po pet delarn ima po en dnevnik in za vse delarne skupaj izhaja še en tednik.

Povprečni zaslužek znaša tri rublje petdeset na dan, dvainosemdeset rubljev na mesec; v strojnem oddelku zaslužijo delavci do dvesto rubljev na mesec. Vajenci in vajenke imajo po štiri ure teoretske in štiri ure praktične šole na dan ter pri tem še zaslužijo vsaj po šestnajst rubljev na mesec.

Dopust znaša štiri tedne, izvzemši nekatere stranske delavnice, n. pr. mizarje i. dr., ki imajo le štirinajst dni dopusta. Delavke galoš pa imajo štiri tedne dopusta na leto.

(Iz knjige »Zaren, Popen, Bolschewiken«, Verlag Erich Reiss, Berlin 1927.)